

«Ο λόγος ανάγκη της ψυχής»¹ ...λόγω καρδιάς, λόγω τιμής

Ιδέα σεναρίου - σκεπτικό

Βασική ιδέα του προτεινόμενου σεναρίου είναι η παιδαγωγική αξιοποίηση επιλεγμένων λογοτεχνικών κειμένων, κατά τρόπο που να προωθείται η ενεργός εμπλοκή των μαθητών² Γυμνασίου στη μαθησιακή διαδικασία, να ενθαρρύνεται η καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και η δημιουργική έκφραση των παιδιών και παράλληλα να μεγιστοποιείται η ευαισθητοποίησή τους σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα.

Παράλληλα, επιδιώκεται η διαθεματική διασύνδεση των κειμένων-θεμάτων που θα επιλεγούν με άλλα γνωστικά αντικείμενα /επιστημονικά πεδία και η εξακτίνωσή τους σε άλλες μορφές τέχνης. Έτσι, εξ αφορμής των κειμένων και μέσα από μια ολιστική και πολυπρισματική θεώρηση, δίνεται η δυνατότητα να οργανωθούν επιμέρους δράσεις στη σχολική μονάδα, στις οποίες μπορούν να εμπλακούν και εκπαιδευτικοί άλλης ειδικότητας (πλην των φιλολόγων).

Ταυτόχρονα, επιδιώκεται η αξιοποίηση υφιστάμενων θεσμών και προγραμμάτων, καθώς επίσης η συνοχή αποσπασματικών δράσεων που λαμβάνουν χώρα στη σχολική μονάδα.

Εν κατακλείδι, το σκεπτικό της πρότασης είναι να αξιοποιηθεί στον βέλτιστο βαθμό το ανθρώπινο δυναμικό του σχολείου και ο διαθέσιμος διδακτικός χρόνος. Η εφαρμογή της πρότασης μπορεί να απλωθεί σε όλη τη διάρκεια μιας σχολικής χρονιάς /ενός τετραμήνου ή να διαρκέσει για λιγότερο διάστημα, κατά την επιθυμία και την κρίση των ατόμων που θα εμπλακούν. Το παιδαγωγικό σενάριο είναι ανοιχτό και ευέλικτο, για να μπορέσει ακριβώς να «χωρέσει» σε οποιαδήποτε χρονικά περιθώρια ή πλαίσια εφαρμογής, στο μικρο-επίπεδο της τάξης ή στο μακρο-επίπεδο του σχολείου.³

Σύνδεση με Αναλυτικό Πρόγραμμα

Το προτεινόμενο σενάριο συνδέεται κατά κύριο λόγο με το νέο **Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας των τριών τάξεων Γυμνασίου, τη φιλοσοφία και τις βασικές του αρχές**.⁴ Στόχος είναι να αναδειχθούν εκείνες κυρίως οι πτυχές που προβάλλουν τη λογοτεχνία ως σημαίνον μορφωτικό αγαθό και φορέα οικουμενικών αξιών, στο πλαίσιο μιας ανθρωπιστικής παιδείας. Για τις ανάγκες του σεναρίου, προκρίνεται η θεματολογία εκείνη που έχει περισσότερη συνάφεια με θεμελιώδεις αξίες και δικαιώματα του ανθρώπου, με σύγχρονα κοινωνικά θέματα και ζητήματα διαχείρισης της ετερότητας, με

¹ Πρόκειται για τον γενικό τίτλο των νέων διδακτικών εγχειριδίων που έχουν εκπονηθεί -τα τελευταία τρία χρόνια- στο πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών Λογοτεχνίας, έχουν εκδοθεί από την Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων και χρησιμοποιούνται ως κύριο διδακτικό υλικό και στις τρεις τάξεις Γυμνασίου.

² Για πρακτικούς λόγους, υιοθετείται στο παρόν κείμενο το ισχυρό αρσενικό γραμματικό γένος, το οποίο καλύπτει και τα δύο φύλα (οι μαθητές /οι μαθήτριες, οι καθηγητές /οι καθηγήτριες, ο/η φιλόλογος κ.ο.κ.).

³ Το σενάριο μπορεί ακριβώς να τροποποιηθεί και να προσαρμοστεί στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά κάθε σχολικής μονάδας (εάν εντάσσεται λ.χ. στον θεσμό των Ζ.Ε.Π., εάν συμμετέχει στη δράση «Σχολείο κατά του ρατσισμού», εάν εμπλέκεται σε σχετικά ευρωπαϊκά προγράμματα κτλ.). Αναλόγως θα καθοριστούν οι εμφάσεις και θα προσδιοριστούν οι δράσεις, με βάση βεβαίως την ανταπόκριση των εκπαιδευτικών.

⁴ Βλ. *Αναλυτικά Προγράμματα Προδημοτικής, Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης*, τόμος Α', α' έκδ., Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, Λευκωσία 2010, σ. 71-97.

προβλήματα ανθρώπινων σχέσεων και, τέλος, με θέματα που ενδιαφέρουν και αφορούν άμεσα τους εφήβους. Προς την κατεύθυνση αυτή, πιο πρόσφορες είναι οι ακόλουθες θεματικές ενότητες του Προγράμματος Σπουδών Λογοτεχνίας (χωρίς, βεβαίως, να αποκλείονται άλλες), όπως προτείνονται κατά τάξη:⁵

- **A' τάξη: Θεματική ενότητα «Λαϊκή παράδοση και Λογοτεχνία»**
(δημοτικά τραγούδια και παραμύθια, με θέμα λ.χ. την αγάπη, τη μετανάστευση και τον καημό της ξενιτιάς - παράλληλα ανάδειξη της πολυπολιτισμικότητας και προώθηση του σεβασμού της κουλτούρας άλλων λαών)
- **B' τάξη: Θεματική ενότητα «Το ταξίδι στη Λογοτεχνία»**
(λ.χ. ταξίδια μετανάστευσης, τα πολλαπλά «νοήματα» του ταξιδιού και η διάστασή του ως «τόπου» πολιτισμικής πραγματογνωσίας)
- **B' τάξη: Θεματική ενότητα «Ανθρώπινες σχέσεις - άνθρωποι χαρακτήρες»**
(κοινωνικά προβλήματα, όπως λ.χ. η φτώχεια, η παιδική βιοπάλη, η ανεργία, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η αποξένωση - παράλληλα ανάδειξη της ανθρώπινης αλληλεγγύης και της ανατροπής των στερεότυπων αντιλήψεων)
- **Γ' τάξη: Θεματική ενότητα «Οικουμενικές αξίες και Λογοτεχνία»⁶**
(θεμελιώδεις αξίες και ανθρώπινα δικαιώματα, λ.χ. ελευθερία, ειρήνη, ισότητα, κοινωνική αλληλεγγύη, σεβασμός της ετερότητας - παράλληλα ανάδειξη της αναγκαιότητας για εγρήγορση και για ενεργό πολιτότητα, ούτως ώστε να διαφυλαχθούν οι αξίες και τα δικαιώματα αυτά)
- **Γ' τάξη: Θεματική ενότητα «Ο τόπος μου και οι άνθρωποι»**
(η ανθρωπογεωγραφία της Κύπρου, οι αγώνες και οι αγωνίες των ανθρώπων της, η ιστορική της περιπέτεια - **διαπολιτισμική σύνδεση**: γνωριμία με τον τόπο-χώρα υποδοχής και την παράδοσή του, ο πολυσυλλεκτικός κόσμος της Κύπρου, το άλλο πρόσωπο της Κύπριδας Αφροδίτης - τα κατεχόμενα μέρη, η προσφυγιά και η μετανάστευση ως κοινή μοίρα, μνήμη πατρίδας και ο νόστος της γενέθλιας γης)
- **Γ' τάξη: Θεματική ενότητα «Λογοτεχνία και εφηβεία»**
(ο κόσμος της εφηβείας - η σχέση με τον «άλλο» και με τον εαυτό, ενδοοικογενειακές σχέσεις - το χάσμα των γενεών, εφηβική παραβατικότητα - αποκλίνουσα συμπεριφορά - η σύγκρουση με τον οποιοδήποτε «άλλο» αλλά και η ανάγκη αποδοχής του).

⁵ Στις παρενθέσεις δηλώνονται οι πτυχές εκείνες της κάθε θεματικής ενότητας που συνάδουν περισσότερο με τη βασική ιδέα του προτεινόμενου σεναρίου, εκείνες δηλαδή **που προβάλλουν την ανθρωπιστική - διαπολιτισμική διάσταση**. Οι πτυχές αυτές παραπέμπουν σε επιμέρους υποενότητες της κάθε ενότητας, όπως αυτές γίνονται διακριτές στα νέα διδακτικά εγχειρίδια. Οι εκπαιδευτικοί -ασκώντας το δικαίωμα επιλογής που τους δίνει το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας- μπορούν να επικεντρωθούν στα κείμενα εκείνα που οφθαλμοφανώς αναδεικνύουν περισσότερο την ανθρωπιστική - διαπολιτισμική διάσταση.

⁶ Το θέμα (και το πνεύμα) των οικουμενικών αξιών διαπερνά και άλλες θεματικές ενότητες, ενώ πρωτίστως διέπει (ή τουλάχιστον θα πρέπει να διέπει) το μάθημα της Λογοτεχνίας.

Διαθεματική διασύνδεση

Περαιτέρω, το παιδαγωγικό σενάριο **μπορεί να διασυνδεθεί** -στο πλαίσιο μιας διαθεματικής προσέγγισης- **με άλλα γνωστικά αντικείμενα** (όπως είναι η Γλώσσα, η Ιστορία, η Πολιτική Αγωγή, η Μουσική, η Τέχνη) **και (δι)επιστημονικά πεδία** (όπως είναι η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, η Συναισθηματική Αγωγή, η Θεατρική Αγωγή, η Ψυχολογία του εφήβου, οι Σπουδές Διαδικτύου και Πολυμέσων – οι νέες Τεχνολογίες Επικοινωνίας και Πληροφορίας, ο Κινηματογράφος κ.ά.). Στοιχεία από αυτά τα γνωστικά αντικείμενα /πεδία μπορούν να αξιοποιηθούν κατά την εξακτίνωση της θεματολογίας των λογοτεχνικών κειμένων –ώθηση που μπορεί να δώσει προς τους μαθητές του ο φιλόλογος που διδάσκει Λογοτεχνία. Επιθυμητό, όμως, είναι να εμπλακούν και εκπαιδευτικοί άλλων ειδικοτήτων που υπηρετούν στην ίδια σχολική μονάδα (λ.χ. καθηγητές Μουσικής, Τέχνης, Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής κ.ά.), ούτως ώστε η όλη διαδικασία να γίνει μια υπόθεση που να αφορά όσο το δυνατόν περισσότερους.

Αξιοποίηση υφιστάμενων θεσμών και προγραμμάτων

Πέρα από το **Αναλυτικό Πρόγραμμα Λογοτεχνίας** που εφαρμόζεται σε όλα τα Γυμνάσια της Κύπρου, επιδιώκεται –με βάση το συγκεκριμένο σενάριο- η σύνδεση με άλλα προγράμματα και θεσμούς που ισχύουν σε αρκετές σχολικές μονάδες, καθώς επίσης με επιμέρους δράσεις που γίνονται σε πολλά σχολεία (βλ. και υποσημείωση 3).

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συσχέτιση με θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, οπότε -προς αυτή την κατεύθυνση- επιδιώκεται η σύνδεση της εργασίας με αυτή που γίνεται στο πλαίσιο του **Προγράμματος Εκμάθησης της Ελληνικής από αλλόγλωσσους μαθητές** (στα σχολεία εκείνα όπου εφαρμόζεται το Πρόγραμμα). Τονίζεται η αναγκαιότητα συνεργασίας και αλληλοενημέρωσης μεταξύ του διορισμένου φιλόλογου για το Πρόγραμμα αλλόγλωσσων μαθητών και των άλλων εκπαιδευτικών που διδάσκουν στη γενική τάξη συμφοίτησης των μαθητών αυτών – ιδιαίτερα απαραίτητη είναι η συνεργασία με τον φιλόλογο που διδάσκει Νέα Ελληνικά (Γλώσσα και Λογοτεχνία). Στο πλαίσιο αυτό, ο εκπαιδευτικός που διδάσκει αλλόγλωσσους μαθητές μπορεί -μεταξύ άλλων δράσεων- να επεξεργαστεί με τους μαθητές του λογοτεχνικά κείμενα που διδάσκονται στη γενική τάξη και μέσα από αυτά να αναδείξει στοιχεία διαφορετικής κουλτούρας αλλά και πολιτισμικής συγγένειας (λ.χ. μοτίβα παραμυθιών και δημοτικών τραγουδιών της ελληνικής λαϊκής παράδοσης που απαντώνται στην παράδοση και άλλων λαών, πολιτισμικά στοιχεία που συγκροτούν τη διαφορετική ταυτότητα των αλλόγλωσσων μαθητών, η μετανάστευση – η ξενιτιά – η προσφυγιά ως παγκόσμιο φαινόμενο και κοινή υπόθεση των ανθρώπων κτλ.). Παράλληλα, ο φιλόλογος που διδάσκει Λογοτεχνία στη γενική τάξη μπορεί να εργαστεί προς την ίδια κατεύθυνση και να δώσει το δικαίωμα στους αλλόγλωσσους μαθητές της τάξης του να ακουστεί η δική τους «φωνή» και να εκφραστεί ο δικός τους λόγος, ακριβώς ως ανάγκη της ψυχής. Τούτο θα έχει ως αποτέλεσμα, οι μαθητές αυτοί να ενισχύσουν την αυτοεικόνα τους αλλά και να γίνουν περισσότερο αποδεκτοί από τους συμμαθητές τους. Αλλά και οι κύπριοι μαθητές θα έχουν έτσι ευκαιρίες καλλιέργειας της ενσυναίσθησης και ανάπτυξης μιας κουλτούρας σεβασμού του διαφορετικού «άλλου». Κατ' επέκταση, θα αντιμετωπιστούν πιο

αποτελεσματικά θέματα διαχείρισης τάξης - συγκρουσιακών καταστάσεων και παραβατικής συμπεριφοράς. Μέσα από την υλοποίηση του σεναρίου, αναμένεται ότι θα ωφεληθούν πολλαπλώς όλοι οι εμπλεκόμενοι (εκπαιδευτικοί και μαθητές -αλλοδαποί και γηγενείς) και στα δύο Προγράμματα. Ιδίως για τους μαθητές θα είναι περισσότερα τα οφέλη (και σίγουρα όχι μόνο μαθησιακά), καθώς τα μαθήματα Λογοτεχνίας και Ελληνικής Γλώσσας θα αποκτήσουν άλλη νοηματοδότηση για τους μαθητές και θα συνδεθούν με τη ζώσα πραγματικότητα των παιδιών (προσωπική, σχολική και ευρύτερα κοινωνική). Κατ' επέκταση, τα αποτελέσματα θα είναι ευεργετικά για ολόκληρη τη σχολική κοινότητα, καθώς –μεταξύ άλλων θετικών επακόλουθων- θα δημιουργηθούν οι απαραίτητοι συνεκτικοί δεσμοί, ώστε να αντιμετωπισθούν αρκετά αποτελεσματικά θέματα ρατσιστικής – εκφοβιστικής – παραβατικής συμπεριφοράς.

Σε σχέση με το πιο πάνω σημείο, είναι δυνατόν να αξιοποιηθούν δράσεις που ήδη διεξάγονται ή μπορούν να αναληφθούν στο πλαίσιο του **Θεσμού των Ζ.Ε.Π.** (όπου αυτός ισχύει). Οι δράσεις αυτές μπορούν να τύχουν χρηματοδότησης από τη Μονάδα Διαχείρισης Έργων Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ).

Επιπρόσθετα, μπορούν να αξιοποιηθούν σχετικά ευρωπαϊκά προγράμματα που προωθούν διαπολιτισμικούς στόχους και στα οποία εμπλέκονται ούτως ή άλλως αρκετά σχολεία.

Ενδεικτικές μαθητικές δημιουργίες

Με βάση το σκεπτικό του προτεινόμενου σεναρίου, οι μαθητές ενθαρρύνονται να αναλάβουν **εργασίες δημιουργικής κυρίως φύσεως**, οι οποίες επιπλέον θα καλύπτουν και τη διαπολιτισμική πτυχή, όπως επίσης θα αξιοποιούν διαθεματικά στοιχεία. Οι εργασίες μπορούν να αναληφθούν, κυρίως, στο πλαίσιο του μαθήματος της Λογοτεχνίας –σε ατομική ή και συνεργατική βάση- και θα προσφέρουν στους μαθητές το δικαίωμα επιλογής, αξιοποιώντας έτσι τα ταλέντα αλλά και τις δυνατότητές τους. Κρίνεται σκόπιμο να αφιερωθεί διδακτικός χρόνος στην τάξη, για να επεξηγηθούν τα θέματα των εργασιών και να δοθεί η απαραίτητη καθοδήγηση αλλά και εμπύχωση προς τους μαθητές. Ορισμένες εργασίες (οι πιο μικρής έκτασης) μπορούν να ξεκινήσουν στην τάξη και να αποτελέσουν μέρος ομαδοσυνεργατικών δραστηριοτήτων, στο πλαίσιο επεξεργασίας των λογοτεχνικών κειμένων ή λειτουργίας της τάξης ως λογοτεχνικού εργαστηρίου και λέσχης ανάγνωσης. Ελλείψει απαιτούμενου χρόνου μπορούν να ολοκληρωθούν στο σπίτι ή και να ανατεθούν εξαρχής ως κατ' οίκον εργασίες. Οι πιο σύνθετες και απαιτητικές εργασίες αναγκαστικά θα πρέπει να διεκπεραιωθούν στο σπίτι -και σίγουρα θα πρέπει να δοθεί ένα ικανοποιητικό χρονικό περιθώριο στους μαθητές- ή μπορεί να αποτελέσουν μέρος δράσεων του σχολείου, οπότε θα αξιοποιηθούν ευκαιρίες στο πλαίσιο του ευρύτερου σχολικού χρόνου (λ.χ. σε περίπτωση διαθεματικής συνεργασίας εκπαιδευτικών ή/και συνδιδασκαλίας, μπορούν να αξιοποιηθούν ώρες των μαθημάτων Τέχνης, Μουσικής, των διαφόρων Ομίλων κ.ά.).

Στη συνέχεια, προτείνονται **ενδεικτικά θέματα-δραστηριότητες**, τα οποία ταυτόχρονα υποδηλώνουν και συγκεκριμένες επιμέρους δράσεις που μπορούν να γίνουν στο πλαίσιο της τάξης ή του σχολείου γενικότερα:

✦ «Μικροί αναγνώστες»

Στο πλαίσιο προώθησης της φιλαναγνωσίας των μαθητών -πέρα από τα ερεθίσματα που δίνονται κατά τον διδακτικό χρόνο επεξεργασίας και συνεξέτασης των λογοτεχνικών κειμένων- αφιερώνεται διδακτικός χρόνος ορισμένων περιόδων ανά θεματική ενότητα, για να λειτουργήσει η τάξη αποκλειστικά ως λέσχη ανάγνωσης και ως λογοτεχνικό εργαστήριο. Σε αυτόν τον χρόνο θα δοθεί η απαραίτητη καθοδήγηση και εμπύχωση στους μαθητές, ώστε να λειτουργήσουν στον δικό τους προσωπικό χρόνο ως αναγνώστες της Λογοτεχνίας. Θα τους δοθεί το απαραίτητο χρονικό περιθώριο, για να ολοκληρώσουν τη μελέτη ενός λογοτεχνικού βιβλίου και την εργασία που θα αναλάβουν επ' αυτού και σε ένα μετέπειτα στάδιο -με το πέρας της κάθε θεματικής ενότητας- θα αφιερωθεί και πάλι διδακτικός χρόνος για παρουσίαση της δουλειάς των μαθητών.

Οι μαθητές ως αναγνώστες:

- ☞ Συμμετέχουν ενεργά σε δράσεις καλλιέργειας της φιλαναγνωσίας που θα οργανωθούν στο πλαίσιο της τάξης τους ή του σχολείου γενικότερα (λ.χ. «περιδιάβαση» και ώρα ανάγνωσης στη βιβλιοθήκη του σχολείου ή της κοινότητάς τους, «ανάκριση» ενός λογοτέχνη -που θα προσκληθεί στην τάξη τους- σε σχέση με τη διαδικασία συγγραφής του βιβλίου του, φανταστική συνέντευξη που θα «πάρουν» από έναν συγγραφέα, συμμετοχή στην οργάνωση και διεξαγωγή μιας έκθεσης βιβλίου στον χώρο της τάξης /του σχολείου, συμμετοχή στη συγγραφή συνθημάτων και φιλοτέχνηση αφίσας για ενθάρρυνση της ανάγνωσης βιβλίων στη μαθητική κοινότητα, οργάνωση «Εβδομάδας φιλαναγνωσίας» στην τάξη /στο σχολείο, συμμετοχή σε διαγωνισμούς φιλαναγνωσίας -τύπου «Σκυταλοδρομία Ανάγνωσης», «Διαγωνισμός Βιβλιοπαμφαγονίας» κτλ.)
- ☞ Διαβάζουν ένα τουλάχιστον ολόκληρο λογοτεχνικό βιβλίο -κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς- το οποίο θα έχει άμεση σχέση με μια θεματική ενότητα (βλ. προτεινόμενα κείμενα στα νέα διδακτικά εγχειρίδια μαθητή). Το βιβλίο της επιλογής τους, μπορεί να είναι ένα από τα βιβλία της προσωπικής τους βιβλιοθήκης ή κάποιο που θα δανειστούν από τη βιβλιοθήκη του σχολείου /της κοινότητάς τους.
- ☞ Ετοιμάζουν τη δική τους βιβλιοπαρουσίαση για το βιβλίο που διάβασαν και επιλέγουν τον τρόπο παρουσίασής της (λ.χ. με προφορική διήγηση, με παρουσίαση σε power point, με παιγνιώδεις δραστηριότητες κτλ.). Παράλληλα, προετοιμάζουν την προσωπική τους βιβλιοκριτική για το συγκεκριμένο βιβλίο. Επιλέγουν ένα απόσπασμα που τους «άγγιξε» περισσότερο, για να το μοιραστούν με τους συμμαθητές τους. Μπορούν, ακόμη, να δραματοποιήσουν μια σκηνή του βιβλίου και να την παρουσιάσουν στην ολομέλεια της τάξης.⁷

⁷ Ένα ωραίο δείγμα δραματοποίησης - θεατρικού δρώμενου, αποτελεί η μαθητική θεατρική παράσταση «Η Αλφαβήτα της Εφηβείας», με ήρωες εφήβους του σήμερα που εκφράζουν όσα τους απασχολούν μέσα από 24 λέξεις-κεφάλαια (από το άλφα μέχρι το ωμέγα). Πρόκειται για το θεατρικό έργο της Μάγιας Δεληβοριά, στο οποίο βασίστηκε το μυθιστόρημά της «Η αλφαβήτα της εφηβείας, Μυθιστόρημα για εφήβους και όχι μόνο» (2008). Εκπαιδευτικοί και μαθητές μπορούν να δουν τη θεατρική παράσταση (μια σειρά από φιλιμάκια) στο <http://www.youtube.com> Για την εισαγωγή, παραπέμπω στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.youtube.com/watch?v=nInWnPj5FsA&list=PLDC416CB0D15B7339>

- ✎ Διανθίζουν μια βιβλιοπαρουσίαση που ανέλαβαν να ετοιμάσουν σε power point με σχετικές εικόνες ή δική τους εικονογράφηση, ενώ παράλληλα «στρώνουν» ένα μουσικό χαλί ή εντοπίζουν τραγούδια, κινηματογραφικές ταινίες κτλ. που συνομιλούν με το συγκεκριμένο λογοτεχνικό βιβλίο.
- ✎ Συνοδεύουν τη βιβλιοπαρουσίασή τους με ένα σύντομο ημερολόγιο, στο οποίο θα έχουν καταγράψει τις σκέψεις και τα συναισθήματα που τους γεννιούνται κατά την πορεία ανάγνωσης του βιβλίου ή έστω με το τέλος της ανάγνωσής του.
- ✎ Συμπληρώνουν την παρουσίασή τους με σύντομες παιγνιώδεις δραστηριότητες, εμπνευσμένες από το περιεχόμενο του βιβλίου (λ.χ. δραστηριότητες του τύπου: βιβλιοαινίγματα, βιβλιοκουίζ, εικονόλεξα, παιχνιδόλεξα, κρυπτόλεξα κ.ά.).
- ✎ Αναλαμβάνουν μικρότερης έκτασης δημιουργικές εργασίες -σχετικές με το συγκεκριμένο βιβλίο- που θα χαρακτηρίζονται από πρωτοτυπία και φαντασία.⁸

✎ «Μικροί συγγραφείς»

Εξ αφορμής των λογοτεχνικών κειμένων (ποιητικών ή πεζών) που έτυχαν επεξεργασίας στην τάξη και **με βάση την ίδια θεματική και προβληματισμό**, οι μαθητές:

α) γίνονται ποιητές:

- ✎ γράφουν ένα δικό τους ποίημα με ομοιοκαταληξία ή σε ελεύθερο στίχο.
- ✎ γράφουν δικά τους χαϊκού ή λίμερικ, με βάση τις ποιητικές συμβάσεις των ειδών αυτών του λόγου.
- ✎ δημιουργούν ένα νέο ποίημα με αφετηρία έναν στίχο ή λέξη/λέξεις του ποιήματος/των ποιημάτων που έχουν επεξεργαστεί στην τάξη.
- ✎ δημιουργούν ακροστιχίδα από μια λέξη του ποιήματος.
- ✎ φτιάχνουν παιχνιδόλεξα με ομόηχες λέξεις μιας λέξης του ποιήματος.
- ✎ δημιουργούν άλλα δικά τους παιχνίδια ομοιοκαταληξίας.
- ✎ συνδέουν το ποίημα (όπου αυτό προσφέρεται) με τη λαϊκή γλωσσοπλαστική δημιουργία (γράφουν λ.χ. δικούς τους γλωσσοδέτες και λαχίσματα).
- ✎ μετασχηματίζουν το ποίημα (μεταγράφουν λ.χ. το ποίημα σε πεζό, αντικαθιστούν λέξεις του ποιήματος με άλλες συγγενείς σημασιολογικά ή και άσχετες, κατά το πρότυπο της τεχνικής «frame poetry» κτλ.).
- ✎ εμπνέονται με βάση το θέμα του ποιήματος υπερρεαλιστικά ποιητικά παιχνίδια, τα οποία μπορούν να «παίξουν» στην τάξη, σε ένα λογοτεχνικό δημιουργικό εργαστήριο (λ.χ. παιχνίδι με χαρτάκια ερωταποκρίσεων, παιχνίδι με το Αν και με το Όταν, παιχνίδι με το «διπλωμένο χαρτί» κ.ά.).
- ✎ φτιάχνουν κολάζ εμπνευσμένο από το ποίημα/τα ποιήματα - ζωγραφίζουν «εικόνες» του ποιήματος – εικονογραφούν ολόκληρο το ποίημα – αποδίδουν «σχηματικά» το ποίημα ή φτιάχνουν ένα δικό τους καλλιγράφημα – δημιουργούν σελιδοδείκτη, τον οποίο «κοσμούν» με στίχο/ους του ποιήματος και διακοσμούν με δική τους ζωγραφιά.
- ✎ μελοποιούν ένα ποίημα ή το επενδύουν με δικές τους μουσικές επιλογές.

⁸ Βλ. προτεινόμενες ιδέες στο παρόν έγγραφο, στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί «Μικροί συγγραφείς» - οι μαθητές γίνονται πεζογράφοι, σ. 7-9.

- ❧ γράφουν ένα δικό τους δημοτικό τραγούδι –σύμφωνα με την τυπολογία και τα μοτίβα του είδους- και με βάση μια συγκεκριμένη θεματική (λ.χ. την ξενιτιά - τη νοσταλγία της πατρίδας, την αγάπη, τη φιλία κτλ.).
- ❧ δημιουργούν –ομαδοσυνεργατικά- ένα ποιητικό ανθολόγιο της τάξης με τίτλο λ.χ. «Οι ποιητικές μας δημιουργίες», το οποίο θα περιλαμβάνει πρωτότυπα ποιήματα των παιδιών. Παράλληλα, μπορούν να ετοιμάσουν ένα πολυπολιτισμικό ποιητικό ανθολόγιο της τάξης με συγκεκριμένη θεματική, λ.χ. ένα απάνθισμα δημοτικών τραγουδιών των βαλκανικών λαών, στα οποία είναι εμφανής η πολιτισμική συγγένεια, ενώ παράλληλα είναι ευδιάκριτα τα διαφοροποιητικά στοιχεία και οι διαφορετικές παραλλαγές. Το περιεχόμενο του ανθολογίου θα ανταποκρίνεται στον τίτλο που θα του δοθεί από τους μαθητές, σε συνεννόηση με τον εκπαιδευτικό τους. Ενδεικτικοί τίτλοι-ερεθίσματα για ώθηση και έμπνευση των μαθητών θα μπορούσαν να ήταν οι ακόλουθοι: «Δημοτικά τραγούδια από τις πατρίδες μας» /«Τα τραγούδια του λαού μας – των λαών μας» /«Εδώ κι εκεί ...ο ίδιος καημός» /«Εγώ κι εσύ ...στην ίδια διαδρομή» κτλ. Τα ποιήματα του ανθολογίου αυτού θα είναι γραμμένα στη μητρική γλώσσα του κάθε μαθητή και ταυτόχρονα μεταφρασμένα στην ελληνική.
- ❧ δημιουργούν μια δική τους παρουσίαση σε power point ή ένα φιλλάκι (με τη βοήθεια του προγράμματος monie maker) που θα συνδυάζει λόγο – εικόνα – ήχο και θα περιλαμβάνει στίχους ποιημάτων που έχουν επεξεργαστεί, κατάλληλη μουσική υπόκρουση ή αποσπάσματα σχετικών τραγουδιών και κατάλληλα επιλεγμένες εικόνες ή /και σχετικούς πίνακες ζωγραφικής.
- ❧ δημιουργούν το δικό τους μουσικό άλμπουμ -μια συλλογή τραγουδιών που σχετίζονται με την ίδια θεματική, λ.χ. τραγούδια της ξενιτιάς, της αγάπης κτλ.- συλλογή που μπορεί να εμπλουτιστεί με μουσικές συνθέσεις παιδιών με ειδικό ταλέντο. Η εργασία μπορεί να αποτελέσει μέρος μιας ευρύτερης δράσης και να παρουσιαστεί σε μια καλλιτεχνική εκδήλωση του σχολείου. Ενδεικτικοί τίτλοι της δραστηριότητας /δράσης, οι οποίοι ενδεχομένως θα δώσουν την ώθηση - έμπνευση στους μαθητές, μπορεί να είναι και οι ακόλουθοι: «Μουσικές γέφυρες» /«Ρίξε μια γέφυρα να πάω και να 'ρθώ»⁹ /«Το αλφαβητάρι της αγάπης» /«Λόγια της καρδιάς» /«Ένα μπουκέτο ...τραγούδια» κ.ά.

β) γίνονται πεζογράφοι:

- ❧ γράφουν ένα δικό τους πεζό κείμενο (μύθο, παραμύθι, διήγημα, χρονογράφημα, απομνημονεύματα κτλ.), με δοσμένα ή όχι τα δομικά του στοιχεία και με καθορισμένο ή όχι το ύφος του κειμένου (χιουμοριστικό-σκωπτικό, σοβαρό-δραματικό κτλ.).
- ❧ γράφουν μια δική τους συνέχεια σε ένα πεζό κείμενο που έχουν επεξεργαστεί στην τάξη.
- ❧ αλλάζουν την αρχή /το τέλος της ιστορίας του διδαγμένου κειμένου.

⁹ Στίχος του Αλκίνοου Ιωαννίδη από το τραγούδι του με τίτλο «Γιατί δεν έρχεσαι ποτέ όταν σε θέλω».

- ❧ «παρεμβαίνουν» στην πλοκή της ιστορίας του κειμένου (αλλάζουν τα δεδομένα και τα γεγονότα και διαχειρίζονται οι ίδιοι την τύχη των προσώπων και την εξέλιξη των γεγονότων).
- ❧ αλλάζουν το πρόσωπο της αφήγησης του κειμένου και την οπτική γωνία (μετατρέπουν λ.χ. μια τριτοπρόσωπη αφήγηση ενός παντογνώστη αφηγητή σε πρωτοπρόσωπη, αποδίδοντας τη σκοπιά και τα συναισθήματα του πρωταγωνιστή της ιστορίας).
- ❧ επεκτείνουν τον χρόνο αφήγησης του κειμένου (μετατρέπουν λ.χ. μια συνοπτική αφήγηση σε εκτεταμένη, προσθέτοντας δικά τους επεισόδια).
- ❧ εμπλουτίζουν ένα αφηγηματικό – περιγραφικό κείμενο με μονολόγους, διαλογικές σκηνές, απόδοση των συναισθημάτων των προσώπων της ιστορίας κτλ.
- ❧ γράφουν θεατρικό διάλογο εξ αφορμής ενός κειμένου (και σκηνοθετικές οδηγίες).
- ❧ γίνονται σεναριογράφοι και γράφουν –με βάση έναν τίτλο ή ένα θέμα που τους δίνεται- ένα σενάριο για διήγημα /μυθιστόρημα (με την προοπτική μιας κινηματογραφικής απόδοσής του).
- ❧ πλάθουν μια ιστορία με την τεχνική των συσχετιζόμενων λέξεων (π.χ. *θάλασσα – ναυάγιο – μάνα*), την οποία μπορούν να εικονογραφήσουν.
- ❧ μετατρέπουν ένα πεζό κείμενο σε κωμικογράφημα (κόμικς).
- ❧ «φτιάχνουν» μια μυθολογία / παραμυθολογία με ανατρεπτικό χαρακτήρα (αναμειγνύουν ήρωες και καταστάσεις γνωστών παραμυθιών ή μύθων, ανατρέπουν ρόλους – στερεότυπα, ανατρέπουν το γνωστό τέλος της ιστορίας κτλ.)
- ❧ γράφουν ένα δικό τους παραμύθι, με βάση την τυπολογία και τα μοτίβα των παραμυθιών –όπως απαντώνται στην παγκόσμια λογοτεχνία (βλ. και «**λειτουργίες**» **παραμυθιών**, του Ρώσου μελετητή παραμυθιών Vladimir Propp).
- ❧ γράφουν ένα μοντέρνο παραμύθι /μια ιστορία με επίκαιρο προσανατολισμό και προβληματισμό, σχετικά με σύγχρονα κοινωνικά θέματα – προβλήματα που απασχολούν ιδιαίτερα τους εφήβους (λ.χ. κοινωνική δικτύωση - ηλεκτρονικός εκφοβισμός {cyber bullying}, το πρόσωπο της βίας στον σχολικό χώρο, η αποδοχή της ταυτότητας και η διαχείριση της διαφορετικότητας πρώτα από τα ίδια τα άτομα-φορείς της κ.ά.).¹⁰
- ❧ δημιουργούν ένα λογοτεχνικό ανθολόγιο της τάξης -με τίτλο, λ.χ., «Ιστορίες από τις πατρίδες μας» /«Μια αγκαλιά ...παραμύθια»- το οποίο μπορούν να εικονογραφήσουν (το ανθολόγιο θα περιλαμβάνει μύθους, θρύλους, παραμύθια κτλ. των χωρών όλων των μαθητών μιας πολυπολιτισμικής τάξης,

¹⁰ Αξιόλογα βιβλία, σχετικά με τα θέματα αυτά, αποτελούν οι πρόσφατες εκδόσεις της Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.), οι οποίες μπορούν να εμπλουτίσουν τη βιβλιοθήκη του σχολείου και να δώσουν πολλά ερεθίσματα στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς. Ενδεικτικά, μπορούν να αξιοποιηθούν τα ακόλουθα λογοτεχνικά βιβλία-σύγχρονες ιστορίες: «Delete στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό», «Μίλα, μη φοβάσαι – 3 ιστορίες για τη βία στο σχολείο», «Μου έκλειψαν το όνομά μου». Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. στην ιστοσελίδα της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.: http://www.epsype.gr/ekdoseis_gia_paidia.aspx

γραμμένα στη μητρική γλώσσα του καθενός και ταυτόχρονα μεταφρασμένα – στην περίπτωση ξένων παραμυθιών- στην ελληνική).

- ✎ δημιουργούν ένα λογοτεχνικό απάνθισμα δικών τους πρωτότυπων δημιουργιών πάνω στην ίδια θεματική και προβληματική (υπό τον γενικό τίτλο, λ.χ., «Ο άλλος, ο δικός μου άνθρωπος»/«Όλοι ήμασταν, είμαστε και θα είμαστε κάποτε ξένοι»/«Στους δρόμους της ξενιτιάς» κ.ά.).
- ✎ δημιουργούν μια δική τους παρουσίαση σε power point ή ένα φιλμάκι (με τη βοήθεια του προγράμματος movie maker) που θα συνδυάζει λόγο – εικόνα – ήχο και θα περιλαμβάνει σύντομα αποσπάσματα από πεζά κείμενα που έχουν επεξεργαστεί ή έχουν εντοπίσει οι ίδιοι, κατάλληλη μουσική υπόκρουση ή αποσπάσματα σχετικών τραγουδιών και κατάλληλα επιλεγμένες εικόνες ή /και σχετικούς πίνακες ζωγραφικής.

Διάχυση και προβολή των μαθητικών δημιουργιών

- ✚ Οι μαθητικές δημιουργίες μπορούν να προβληθούν με διάφορους τρόπους, για να γευτούν οι μαθητές τη χαρά της αναγνώρισης για τη δουλειά που έχουν κάνει (ακόμη, γνωρίζοντάς το εκ των προτέρων, θα αποκτήσουν ένα κίνητρο και την απαραίτητη εμπύχωση, για να προχωρήσουν με δημιουργικό οίστρο). Ακολουθούν κάποιες εισηγήσεις για προβολή των μαθητικών δημιουργιών:
 - ✎ Μπορούν να αναρτηθούν σε πινακίδες της τάξης ή του σχολείου, στην ιστοσελίδα του σχολείου ή σε ένα ειδικά διαμορφωμένο ιστολόγιο (blog) που θα δημιουργηθεί από τους μαθητές.
 - ✎ Επιπλέον, δίνεται η δυνατότητα να αποσταλούν στον/στην υπεύθυνο/η για την ιστοσελίδα Λογοτεχνίας Μ.Ε. και -εφόσον κριθούν αξιόλογες και τύχουν σχετικής έγκρισης από τον Σύνδεσμο Επιθεωρητή- να προωθηθούν για ανάρτηση στην ιστοσελίδα.
 - ✎ Επιπρόσθετα, επιλεγμένες εργασίες μπορούν να δημοσιευτούν σε μια μαθητική εφημερίδα του σχολείου ή στο μαθητικό περιοδικό.
 - ✎ Οι πιο σύνθετες δημιουργίες –που, ενδεχομένως, μπορούν να πάρουν τη μορφή ενός διαθεματικού project- προτείνεται όπως παρουσιαστούν στο ευρύτερο σχολικό κοινό αλλά και σε γονείς, στο πλαίσιο εκδηλώσεων επί τούτου οργανωμένων: λ.χ. σε χρόνο αφιερωμένο στους Ομίλους, σε ημερίδες, σε μαθητικά συνέδρια, σε debate, σε βιωματικά εργαστήρια, σε θεατρικά – μουσικά – εικαστικά δρώμενα, σε εκδηλώσεις για προώθηση των υπό έμφαση στόχων της σχολικής χρονιάς κτλ.

Ενδεικτικές ηλεκτρονικές πηγές για άντληση ενημερωτικού - υποστηρικτικού - εκπαιδευτικού υλικού (σχετικού με το σενάριο)

- <http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/logotechnia/index.html> Ιστοσελίδα Λογοτεχνίας Μ.Ε.
 - http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/dimiourgiki_grafi.html (βλ. αναρτημένες εργασίες μαθητών στον σύνδεσμο *Μαθητικές δημιουργίες*)
 - http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/vivlia_anaforas.html (βλ. βιβλίο αναφοράς «Δημιουργική Γραφή - Οδηγίες Πλεύσεως: Βιβλίο εκπαιδευτικού»)
- <http://www.pi.ac.cy/synedriodidaktikislogotexnias2011/> - Επιστημονικό Συνέδριο «Διδακτική της Λογοτεχνίας στη Μέση Εκπαίδευση: Αντικρίζοντας το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα» (6-7 Μαΐου 2011) - βλ. αναρτημένο υλικό από τα εργαστήρια του Συνεδρίου, κυρίως για τις θεματικές ενότητες «Λαϊκή Παράδοση και Λογοτεχνία» και «Ανθρώπινες σχέσεις - Ανθρώπινοι χαρακτήρες»
- <http://www.philanagnosia.gr/> - καινοτόμες δράσεις ενίσχυσης της φιλαναγνωσίας των μαθητών
- <http://www.laikesistories.org/> - «Λαϊκές ιστορίες της Κύπρου για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση» (Τμήμα Παιδαγωγικών Σπουδών Πανεπιστημίου Λευκωσίας)
- <http://museduc.gr/el/σχοлика-βιβλια/βιβλια-για-το-γυμνασιο/λογοτεχνια/το-υλικο> - Εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα της λογοτεχνίας - Η λογοτεχνία ως πολιτισμική και διαπολιτισμική αγωγή.
- <http://www.kleidiakaiantikleidia.net/book10/book10.pdf> - Χοντολίδου, Ε. (2003). Ταυτότητες και ετερότητες. Ταυτότητες και λογοτεχνία στο σχολείο. *Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων*. ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα.
- www.eipe.gr/praktika/praktika/stathopoulos.pdf - Σταθόπουλος Γ. (2012). *Λαϊκός πολιτισμός στο σύγχρονο διαπολιτισμικό σχολείο*.
- <http://www.ekebi.gr/fakeloi/xenos/index.htm> - «Ο ξένος: εικόνες του άλλου στη λογοτεχνία»: ψηφιακός εκπαιδευτικός φάκελος (συντονισμός: Ελ. Χοντολίδου).
- <http://www.unhcr.org/numbers-toolkit/Manuals/NJN-FINAL-EL.pdf> - «Δεν είναι μόνο αριθμοί»: εκπαιδευτικό πακέτο (έντυπο υλικό και DVD) για τη μετανάστευση και το άσυλο στην Ευρώπη, UNHCR, έκδ. 2006
- <http://www.taxidifygis.org.cy/> - «Ταξίδι φυγής»: διαδικτυακό διαδραστικό και βιωματικό παιχνίδι, το οποίο ετοιμάστηκε από την αντιπροσωπεία της Υπάτης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες.
- <http://www.pi.ac.cy> > Εκπαιδευτικό υλικό > Εκπαιδευτικό υλικό Λειτουργιών Π.Ι. > Μέση Εκπαίδευση > Νεοελληνική Γλώσσα > διδακτική πρόταση για τη μετανάστευση
- http://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=114&Itemid=121&lang=el - Ιστοσελίδα Προγράμματος Εκμάθησης της Ελληνικής από αλλόγλωσσους μαθητές σε δημόσια σχολεία Μ.Ε. της Κύπρου
- <http://www.moec.gov.cy/odigos-ekpaideusis/index.html?OpenDocument> - *Οδηγός υποδοχής στην κυπριακή εκπαίδευση, 2010* (σε εννιά γλώσσες)
- http://www.pi.ac.cy/pi/files/tekmiriosi/ekdoseis/diapolitismiki/omali_entaxi/greek_diapolitismiki_2010.pdf - *Οδηγός για την ομαλή ένταξη των μαθητών με*

μεταναστευτικές βιογραφίες στα σχολεία και την κοινωνία της Κύπρου, 2010 (σε έξι γλώσσες)

- <http://www.ekt.org.cy/index.php?pageid=76> - «Μάθε Ελληνικά και ζήσε την Κύπρο»: Πρόγραμμα εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας σε μετανάστες και ξενόγλωσσους κατοίκους της Κύπρου (μπορεί να αξιοποιηθεί για ένα «άνοιγμα» της σχολικής κοινότητας προς τους γονείς των μαθητών)
- <http://www.migrationnetwork.org/el/news-gr/43-zepgr> - «Πρόγραμμα κατά της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, της σχολικής αποτυχίας και της παραβατικότητας σε Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας»
- **Βιντεοταινίες** παραγωγής Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης Ελλάδας, για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, διαθέσιμες online. Ενδεικτικά, προτείνονται οι ακόλουθες (σε σχέση πάντοτε με τις ιδέες του προτεινόμενου σεναρίου):
 - ⇒ <http://www.edutv.gr/deyterobathmia/videos/31-diapolitismiki-ekapaidefsi/> - «Ξένοι στην ίδια πόλη» (η «διαδρομή» μιας ομάδας μαθητών -μεταναστών, ομογενών, προσφύγων- οι δυσκολίες προσαρμογής τους και ο ρόλος του σχολείου στη διαδικασία ένταξής τους)
 - ⇒ <http://www.edutv.gr/deyterobathmia/videos/24-koinoniki-agogi/> «Κρυμμένος θυμός» (για τη βία μεταξύ των εφήβων και τρόπους αντιμετώπισής της)
 - ⇒ <http://paragoges.pi.ac.cy/?video=244> - «Ακούω - αισθάνομαι - συζητώ: Ρατσισμός - ξενοφοβία»
 - ⇒ <http://paragoges.pi.ac.cy/?video=337> - «Τα παιδιά των φαναριών»
 - ⇒ <http://paragoges.pi.ac.cy/?video=176> - «Η διαφορά και το δικαίωμά της», επεισόδιο 1^ο (Βλ. στην ίδια πηγή και επεισόδια 2, 3)
 - ⇒ <http://paragoges.pi.ac.cy/?video=286> - «Τι είναι ποίηση;»
 - ⇒ <http://paragoges.pi.ac.cy/?video=441> «Σεφέρης - Διαμαντής, ο κόσμος της Κύπρου» (συμπαγωγή με τον Τομέα Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας Π.Ι.).

Σχεδιασμός παιδαγωγικού σεναρίου:

Μαρία Παπαλεοντίου

Φιλολόγος

1^η Σεπτεμβρίου 2014
